

بررسی اثربخشی آموزش غنی سازی ازدواج بر صمیمیت زناشویی در زنان شهر اهواز

دکتر خالد اصلانی^۱

فاطمه موذن^۲

چکیده

هدف: از این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش غنی سازی ازدواج بر صمیمیت زناشویی در زنان شهر اهواز بود.
روش: طرح پژوهش نیمه آزمایشی از نوع پیش آزمون_پس آزمون و پیگیری با گروه آزمایش و گواه بود. جامعه آماری شامل مادران دانش آموزان در شهر اهواز بوده است. حجم نمونه ۳۰ مادر داوطلب بود که به صورت تصادفی در گروه آزمایش و گواه تقسیم شدند. گروه آزمایش در ده جلسه ۶۰ دقیقه‌ای (هر هفته دو جلسه) تحت آموزش غنی سازی قرار گرفتند. هر دو گروه یک بار پیش از انجام مداخله، یک بار بلافاصله بعد از اتمام مداخله‌ی آزمایش و یک ماه پس از انجام مداخلات مقیاس صمیمیت واکر و تامپسون را تکمیل کردند. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی از جمله تحلیل کوواریانس تحلیل شدند.
یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که آموزش غنی سازی با رویکرد تایم در بهبود نمره‌ی کل صمیمیت زناشویی موثر بوده است و این تا مرحله‌ی پیگیری ادامه داشته است.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های غنی سازی ازدواج توانایی افزایش صمیمیت و بهبود فضای زندگی زناشویی می‌شود

کلیدواژه‌ها: غنی سازی ازدواج، صمیمیت زناشویی

^۱ - استادیار گروه مشاوره دانشگاه شهید چمران اهواز

^۲ - کارشناس ارشد مشاوره خانواده دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه

خانواده کوچکترین جزء اجتماع است. اجتماعی که از خانواده‌های سالم تشکیل شده است مسلماً اجتماعی است سالم و شرط آن که خانواده‌ای سالم باشد این است که افراد آن سالم باشند. لذا برای بهبود وضع اجتماع، تلاش برای بهبود وضع خانواده و افراد آن مهم‌ترین مسأله است (ستیر^۱، ترجمه بیرشک، ۱۳۷۶). خانواده‌ی سالم هم یک آرمان است و هم یک واقعیت. درباره‌ی چنین خانواده‌ای هم نظریه‌های مکتوب ارائه شده است و هم مطالعات تجربی به عمل آمده است (گلا دینگ^۲، ۲۰۰۰؛ ترجمه: فرشاد بهاری و دیگران، ۱۳۸۲). سلامت خانواده‌ها در طول عمر دستخوش تغییر می‌گردد. این واقعیت که در یک مقطع زمانی خاص، خانواده از سلامت برخوردار است، تضمینی برای تداوم این وضعیت نیست (گلا دینگ، ۲۰۰۰؛ ترجمه: فرشاد بهاری و همکاران، ۱۳۸۲). واقعیت امر این است که زندگی زناشویی همیشه در معرض خطر بروز اختلالات متعددی است که می‌تواند شامل اعتیاد همسر، مشکلات مالی و اقتصادی، بیماری روانی، جسمی و یا جنسی یکی از زوجین باشد (اولیاء، ۱۳۸۵). نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که در کشور ما مسائل و مشکلات خانوادگی روز به روز در حال افزایش است. ستیر گفته است ارتباط برای رابطه، مثل تنفس است برای زندگی (ستیر، ۱۹۷۶). به عقیده گاتمن (۱۹۸۱) حدود نیمی از ازدواج‌های امروزی به طلاق می‌انجامد و ۶۵ درصد زنان و ۷۰ درصد مردان دوباره ازدواج می‌کنند و ۵۰٪ از آنها یکی که دوباره ازدواج کرده‌اند دوباره طلاق می‌گیرند (یانگ و لانگ^۳، ۲۰۰۷) که این آمار نشان دهنده‌ی پایین بودن کیفیت زناشویی و یا بالا بودن تعارض‌ها زناشویی است. این کشمکش‌های خانوادگی تهدیدی برای جامعه و نظام‌های اجتماعی است. هیچ یک از آسیب‌های اجتماعی جدای از تأثیر خانواده به وجود نمی‌آید و هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، مگر آنکه از خانواده‌های سالم برخوردار باشد (ستیر، ترجمه‌ی بیرشک، ۱۳۷۶).

بسیاری از مشکلات زناشویی به صورتی پنهان در بستر خانواده ادامه می‌یابند و موجودیت خانواده را مورد حمله قرار می‌دهند. در چنین خانواده‌هایی زوج‌ها از رضایت‌مندی برخوردار نیستند و به دلیل قبح طلاق از نظر شرعی و اجتماعی خود را مجبور به زندگی در شرایط عدم رضایت می‌دانند و تدریجاً اندوه و درماندگی بر زندگی آنها مستولی می‌شود و در برخی موارد طلاق پنهان یا طلاق عاطفی رخ می‌دهد. پیامد این گونه زندگی کردن ممکن است به صورت مشکلات روانی-فیزیولوژیکی، اختلالات عاطفی، اختلالات اضطرابی و غیره بروز می‌کند. طبیعتاً آسیب‌های اجتماعی همچون اعتیاد، بزهکاری و روسپیگری نیز مستقیم یا غیر مستقیم با این مسائل ارتباط پیدا می‌کنند. کیفیت روابط زناشویی پایین و عدم رضایت‌مندی زناشویی و درماندگی ناشی از فشارهای زندگی زناشویی ضمن اینکه زن و شوهر را در معرض این‌گونه آسیب‌ها قرار می‌دهد، باعث ایجاد محیط ناامنی می‌شود که در آن زمینه‌ی لازم برای رشد مناسب فرزندان فراهم نیست (عیسی‌نژاد، ۱۳۸۷). وجود مشکلات زناشویی فراوان علاوه بر ضروری ساختن وجود متخصصین در امر زناشویی، لزوم مداخلات پیشگیرانه برای رفع مشکلات بالقوه قبل از حاد شدنشان را ضروری می‌سازد. یکی از این رویکردها، غنی‌سازی ازدواج است که درصد پرداختن به مشکلات قبل از بحرانی شدن آنها و مجهز ساختن زوجین به مهارت‌ها و بینش‌های لازم برای مقابله با مشکلات آتی می‌باشد. هدف زیر بنایی بسیاری از رویکردهای غنی‌سازی ازدواج کمک به قوی‌تر شدن پیوندهای زناشویی ثابت زوجین است.

صمیمیت به عنوان یک فرآیند مهم در توسعه روابط دوستانه شناخته شده است، در حال حاضر از نگرانی‌های عمده‌ی مشاوران است (باگاروزی^۴، ۲۰۰۱). صمیمیت^۱ یعنی دو نفر درون خود را به روی یکدیگر باز کنند. صمیمیت یعنی ورود عاطفی، فکری،

^۱- Sateier

^۲-Gladding

^۳-Young & Long

^۴-Bagarozzi

اجتماعی، فیزیکی و معنوی به زندگی یکدیگر. نیاز به برقراری و نگهداری روابط نزدیک و ارتباط با دیگران به عنوان یک انگیزه انسانی و مرکزی شناسایی گردیده است. بیشتر افراد ازدواج را به عنوان صمیمانه‌ترین رابطه که بزرگسالان تجربه می‌کنند می‌شناسند رابطه‌ای که به عنوان صمیمیت و عاطفه به کار می‌رود (لوینگرو هوستون^۲ ۱۹۹۰).

برنامه غنی‌سازی ازدواج به روش رویکرد تایم برای ازدواج بهتر حرکت به سوی توسعه رابطه‌ی زناشویی و ارائه‌ی آموزش به جای درمان زوج‌ها، کمتر از دو دهه قبل شروع شده و ریشه‌های تاریخی آن عمدتاً در بارسلونای اسپانیا بوده است. جایی که گروهی از زوج‌های متأهل در ژوئن ۱۹۶۲ با پدر گابریل کالوو در مورد پربارسازی ازدواج ملاقات آخر هفته داشتند. این ملاقات‌های هفتگی منجر به شبکه جهانی مواجهه زناشویی شد (دینک مایر و کارلسون^۳، ۲۰۰۲). این روش یک برنامه غنی‌سازی عمومی‌چشم‌انداز نظریه‌ی آدلری^۴ است. این برنامه تلاش می‌کند در کنار بینش‌دهی به زوج‌ها در خصوص علل بروز تعارض‌های زناشویی، با آموزش مهارت‌های مفیدی همچون مهارت‌های ارتباطی، حل تعارض، مهارت انتخاب، تقویت مثبت، قرارداد رفتاری و بازی کردن نقش، به آن‌ها کمک کند که ارتباط کنونی خود را بهبود بخشند (برگر و هانا، ۱۹۹۹).

در فرایند حفظ ارتباط و بیان اختلاف نظر هاست که تعارض شکل می‌گیرد. زمانیت‌های تعارض آمیز وقتی بروز می‌کند که زن و شوهر برای همکاری در تصمیم‌گیری‌های ضروری به استقلال و اتکاء متقابل نیاز دارند (وال^۵ و نولان، ۱۹۸۷؛ به نقل از کیخسروی یاسیکند، ۱۳۹۱). از لحاظ نظری خانواده واحد اجتماعی است که وجود آن برای رشد و تحول اعضای مختلف خود و جامعه ضروری است. نخستین گام به منظور بهبود بخشیدن به روابط خانوادگی سالم برنامه‌های آموزش زود هنگام است. بدون مراقبت، آموزش و آگاه‌سازی اعضای این واحد اجتماعی مهم، رشد و تحول عاطفی، فکری، انگیزشی و فرایندهای یادگیری که لازمه سازگاری و انطباق پویا در درون نظام خانواده و بیرون از آن به شمار می‌رود امکان‌پذیر نخواهد بود و اعضا در نظام خانواده دچار ناهنجاری خواهند شد (خمسه، ۱۳۸۲). در واقع آموزش غنی‌سازی زوجین به علت وجود ازدواج‌های بی‌شماری است که در آن طرفین به علت نداشتن مهارت‌های ارتباطی درست و سالم، از زندگی خود رضایت نداشته و نیازمند به مداخله‌های تخصصی هستند. زوجین با آموزش مهارت‌های سالم در این برنامه‌ها، به کشف روش‌های تازه و موثری می‌رسند که با کاربرد آن‌ها می‌توانند بیشتر اختیار زندگی‌شان را در دست داشته و در عین حال که به نیازهای خودشان میرسند، دیگران را از رسیدن به نیازهایشان محروم نکنند و به صورت یاورانی بهتر برای اطرافیان عمل کرده و به تقویت روابط نزدیک خود بپردازند (گوردون، ترجمه فرجادی، ۱۳۸۰). بنابراین با توجه به پژوهش‌های انجام شده، هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی غنی‌سازی ازدواج با رویکرد تایم بر کیفیت زناشویی و تعارض زناشویی در زنان شهر اهواز می‌باشد.

روش

این پژوهش نیمه آزمایشی است و در آن از پیش‌آزمون و پس‌آزمون و یک گروه آزمایش و یک گروه کنترل استفاده شده است و مرحله پیگیری پس از یک ماه اجرا شده است جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی مادران دانش‌آموزان دختر مقطع ابتدایی شهر اهواز در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ می‌باشند. به منظور اجرای پژوهش از بین ۴ ناحیه اهواز یک ناحیه انتخاب شد و از بین مدارس ابتدایی ناحیه یک، یک مدرسه به صورت در دسترس انتخاب شد از بین مادران شرکت‌کننده در جلسه‌ی آموزش خانواده،

¹- intimacy

²- Levinger & Huston

³- Dinkmeyer & Carlson

⁴- Adler

⁵- Valle

مادران داوطلب شرکت در برنامه غنی سازی ثبت نام نمودند. ملاک های ورود شامل داشتن حداقل سواد (خواندن و نوشتن)، حداقل طول مدت ازدواج ۵ سال، تعهد به حضور در تمامی جلسات، نداشتن مشکلات خاص پزشکی (کمردرد، مشکلات جسمی که مانع از نشستن طولانی باشد) و مشکلات روانشناختی (کسانی که به دلیل هر گونه مشکل روانشناختی تحت نظر روانپزشک بودند و یا داروهای روانپزشکی مصرف میکردند)، نداشتن اعتیاد به مواد مخدر و الکل بود. افراد داوطلب ثبت نام کرده پرسشنامه های کیفیت روابط زناشویی و صمیمیت و تعارض را تکمیل کرده و در مرحله ی بعد از میان آنها، زنانی که نمره ی آنها یک انحراف معیار پایین تر از میانگین بود مشخص گردید که تعداد آنها ۵۰ نفر بود و از بین آنان ۳۰ زن به طور تصادفی انتخاب شد. در نهایت این ۳۰ زن به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گروه گواه (۱۵ نفر) جایگزین شدند.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه صمیمیت واکر و تامپسون: مقیاس صمیمیت " یک ابزار ۱۷ سوالی است که برای سنجیدن مهر و صمیمیت تدوین شده است. این مقیاس جزئی از یک ابزار بزرگتر است که چندین بعد صمیمیت را در بر می گیرد، اما توسط واکر و تامپسون (۱۹۸۳) آن به صورت مقیاس مستقلی گزارش شده است. صمیمیت، توجه و اهمیت اعضای خانواده برای یکدیگر تعریف شده و عوامل نزدیکی عاطفی در قالب مهر، از خودگذشتگی، خرسندی و رضایت را شامل می شود. احساسی است مبنی بر این که رابطه ی مهم، باز، توأم با عزت، همبستگی و تعهد مقابل است. نمره آزمودنی در (مقیاس صمیمیت) از طریق جمع نمرات سوالات و تقسیم آن بر عدد ۱۷ حاصل می شود. دامنه نمرات بین ۱ تا ۷ است که نمره بالاتر نشانه صمیمیت بیشتر است. این مقیاس با ضریب آلفای ۰/۹۱ تا ۰/۹۷ از همسانی درونی بسیار عالی برخوردار است. در ماخذ اولیه، اطلاعاتی درباره ی روایی این مقیاس گزارش نشده است، اما مقیاس صمیمیت با گزارش مادران از کمک های دور و نزدیک به آنان و گزارش دختران از کمک نزدیک به مادران، همبستگی نشان داده است.

یافته ها

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمره های صمیمیت گروه های آزمایش و گواه به تفکیک

متغیرها		شاخص های آماری		گروه آزمایش			گروه گواه		
				پیش آزمون	پس آزمون	پیگیری	پیش آزمون	پس آزمون	پیگیری
صمیمیت زناشویی		میانگین		۶۹.۴۰	۱۰۲.۴۰	۱۰۳.۴۶	۸۶.۹۳	۸۱.۸۰	۸۱.۷۳
		انحراف معیار		۷.۵۴	۴.۴۸	۳.۹۶	۱۰.۵۳	۱۲.۰۴	۱۰.۷۴
		کمترین		۵۷	۹۴	۹۵	۷۲	۵۴	۵۷
		بیشترین		۸۷	۱۰۹	۱۰۹	۱۰۴	۹۷	۹۸

همان طور که در جدول ۱ مشاهده می شود میانگین، انحراف استاندارد، بیشترین و کمترین نمره های پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری تعارض زناشویی و کیفیت گروه های آزمایش و گواه به تفکیک آورده شده است.

جدول ۲. نتایج تحلیل هم خطی چندگانه

متغیر	تعارض زناشویی	صمیمیت زناشویی	کیفیت زناشویی
تعارض زناشویی	همبستگی	-۰/۵۸۳	-۰/۶۲۳
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰
کیفیت زناشویی	همبستگی	۰/۴۴۹	۱
	سطح معنی داری	۰/۰۱۳	۰/۰۰۰

همان طور که جدول ۲ نشان می دهد، با توجه به همبستگی به دست آمده، مفروضه های هم خطی چندگانه بین متغیرهای کمکی، اجتناب شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون همگنی واریانس لوین بین متغیرهای کمکی پژوهش در گروه های آزمایش و گواه

اثر	متغیر وابسته	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	F	سطح معنی داری
گروه	صمیمیت زناشویی	۱	۲۸	۱.۴۹۱	۰/۲۳۲

جدول ۳، نتایج آزمون های همگنی واریانس لوین مربوط به متغیرهای پژوهش صمیمیت زناشویی را نشان می دهد. با توجه به مندرجات جدول واریانس در دو گروه آزمایش و گواه در صمیمیت زناشویی به طور معنی داری متفاوت نیست و فرض همگنی واریانس ها تایید می شود.

یافته ها

جدول ۴. خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه نمره ی پس آزمون با کنترل پیش آزمون صمیمیت زناشویی

اثر	متغیر وابسته	مجموع مجذورا	درجه آزادی	میانگین مجذورا	F	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	صمیمیت زناشویی	۳۹۲.۴۹۹	۱	۳۹۲.۴۹۹	۶.۴۱۲	۰/۰۱۸	۰/۱۹۸

جدول ۴ نشان می دهد که تحلیل کوواریانس تک متغیری در متغیر صمیمیت زناشویی معنی دار می باشد. برای فهم چگونگی این تفاوت کافی است میانگین پس آزمون گروه های آزمایش و گواه را از لحاظ متغیر وابسته مذکور با یکدیگر مقایسه کنیم. با توجه به نتایج مندرج در جدول ۱ میانگین پس آزمون نمره کل صمیمیت زناشویی گروه آزمایش ۱۰۲.۴۰ و در گروه گواه ۸۱.۸۰ است که نشان می دهد صمیمیت زناشویی گروه آزمایش در پس آزمون افزایش پیدا کرده است. بنابراین فرضیه ی پژوهش، مبنی بر اثربخشی غنی سازی بر افزایش صمیمیت زناشویی تایید می شود.

جهت بررسی اثر مداخله آزمایشی، تحلیل کوواریانس تک متغیری (ANCOVA) روی نمره‌ی پیگیری، با کنترل پیش‌آزمون متغیر وابسته صمیمیت زناشویی انجام گرفت.

جدول ۵. خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه نمره‌ی پیگیری با کنترل پیش‌آزمون صمیمیت زناشویی

اثر	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	صمیمیت زناشویی	۳۵۶.۹۱۲	۱	۳۵۶.۹۱۲	۷.۲۷۳	۰/۰۱۲	۰/۲۱۹

نتایج مندرج در جدول ۵ نشان می‌دهد که تحلیل کوواریانس یکراهه در متغیر صمیمیت زناشویی معنی دار می‌باشد. برای فهم چگونگی این تفاوت کافی است میانگین پس‌آزمون گروه‌های آزمایش و گواه را از لحاظ متغیرهای وابسته مذکور با یکدیگر مقایسه کنیم. با توجه به نتایج مندرج در جدول ۱ میانگین پس‌آزمون نمره کل صمیمیت زناشویی گروه آزمایش و گروه گواه نشان می‌دهد که صمیمیت زناشویی گروه آزمایش در پیگیری افزایش پیدا کرده است. نتایج به دست آمده بر پایداری اثربخشی غنی سازی زناشویی بر افزایش صمیمیت زناشویی زنان تاکید دارد و فرضیه‌ی پژوهش تایید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه ۱: آموزش غنی سازی ازدواج با رویکرد تایم، صمیمیت زناشویی در زنان شهر اهواز را بهبود می‌بخشد.
فرضیه ۲: اثربخشی آموزش غنی سازی ازدواج با رویکرد تایم، برصمیمیت زناشویی زنان شهر اهواز در پیگیری یک ماهه تداوم دارد. نتایج حاصل نشان داد که بین آزمودنی‌های گروه آزمایش و گواه از نظر صمیمیت زناشویی با توجه به جدول ۱، در مرحله پس‌آزمون و مرحله پیگیری تفاوت معنی داری وجود دارد، این یافته نشان می‌دهد که گروه آزمایش و گواه از نظر میزان صمیمیت زناشویی در اثربخشی غنی سازی با رویکرد تایم با یکدیگر تفاوت دارند. بنابراین آموزش غنی سازی زندگی زناشویی با رویکرد تایم منجر به افزایش صمیمیت زناشویی در آزمودنی‌های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه در مرحله پس‌آزمون شده است و در مرحله‌ی پیگیری نیز ادامه داشت.

این نتیجه با یافته‌های حاصل از پژوهش‌های اولیاء (۱۳۸۵)، مظلومی (۱۳۸۶)، بروکس (۱۹۹۷)، بروکس، جورنی و مازا^۱ (۲۰۰۱)، موری، رز، بلیویا، هولمز و دیگران (۲۰۰۲)، کارسون، کارسون، گیل و باکوم (۲۰۰۴) همسو می‌باشد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که غنی سازی زندگی زناشویی باعث افزایش صمیمیت افراد می‌شود. غنی سازی زندگی زناشویی مهارت‌هایی را آموزش می‌دهد که رابطه زوجی گروه آزمایش را تحت تاثیر قرار می‌دهد. به عنوان نمونه؛ یک تمرین مفید برای افزایش رفتارهای مثبت، روزهای عشق^۲ یا روزهای مراقبت^۳ است در توصیف اصلی این فرآیند، همسران رفتارهای خاصی را شناسایی می‌کنند که می‌خواهند همسرشان در رابطه به آنها توجه کند. هر دو همسر رفتارهایی را شناسایی می‌کنند که اعتقاد دارند با انجام آنها توجه خود را نسبت به همسرشان بیان می‌کنند و روزهایی را برای آنها قرار می‌دهد که تلاش بیشتری برای

¹- Brooks & Guerny & Mazza

²- love days

³- caring days

مثبت بودن انجام دهند. تمرین می تواند به این صورت باشد: ما توافق داریم که لازم است هرکدام از ما، توجه بیشتری به رابطه خود داشته باشیم. روش اصلی که ما می توانیم توجه خود را نسبت به همسرمان نشان دهیم، انجام کارهای جدید است. یک راهکار برای رسیدن به این هدف، سوال کردن از همسرمان درباره رفتارهای مثبت خاصی است که او در گذشته انجام داده و نشان دهنده توجه او به همسرش بوده است. این بحث کوتاه به طور خاص بر زوجین توجه می کند تا رفتارهای مثبت را به خاطر بیاورند و به اهمیت رفتارهایشان در بهبود ارتباط اشاره می کند. این کار همچنین به ایجاد احساسات مثبت در هر یک توجه می کند و احتمالاً پذیرندگی زوجین را برای رفتارهای جدید افزایش می دهد (برادبوری و فینچام، ۱۹۸۷).

منابع فارسی

- اولیا، نرگس (۱۳۸۵). بررسی تاثیر برنامه غنی سازی بر رضایت زناشویی زوجین شهر اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان. (چاپ نشده).
- کیخسروی یاسیکند، ادریس (۱۳۹۱). مقایسه‌ی تأثیر آموزش غنی‌سازی زندگی زوجین بر اساس رویکرد تایم و رویکردالسون بر رضایتو تعارض زناشویی در زوجین شهرستان بوکان، پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. (چاپ نشده)
- بهراری، فرشاد (۱۳۸۸). مقایسه تاثیر مداخله های امیدمحور، بخشش محور، و ترکیبی از این دو بر تعارض زناشویی، تحریف های شناختی بین فردی زوجین متقاضی طلاق شهر اصفهان. پایان نامه دکتری مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان. (چاپ نشده)
- خمسه، اکرم (۱۳۸۲). آموزش قبل از ازدواج. تهران: دانشگاه الزهرا(س). پژوهشکده زنان.
- گوردون، ت (۱۳۸۰). فرهنگ تفاهم در ازدواج، ترجمه پ، فرجادی. تهران: انتشارات آیین تفاهم.
- شیری، زهره (۱۳۸۷). مهارت حل تعارض برای همسران. تهران: اداره کل روابط عمومی سازمان بهزیستی کشور.
- ستیر، ویرجینیا (۱۳۷۶). آدم سازی در روانشناختی خانواده. ترجمه بیرشک. تهران: انتشارات رشد.
- عیسی نژاد، امید (۱۳۸۷). بررسی اثربخشی غنی سازی روابط بر بهبود کیفیت روابط زناشویی زوجین شهر اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان.
- گلادینگ، ساموئل (۲۰۰۰). خانواده درمانی، ترجمه فرشاد بهاری و همکاران (۱۳۸۲). چاپ اول، تهران: انتشارات تزکیه.

منابع لاتین

- Accordino, M. P., & Guerney, B. G. J. r. (2003). Relationship Enhancement couples and family outcome research of the last 20 years. *The Family Journal*, 11(2), 162-166.
- Adital B., & Yoav, L. (2005). Dyadic characteristics of individual attributes: attachment, neuroticism, and their relations to marital quality and closeness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 4, 621- 639.

- Berger, R., & Hannah, M. (1999). Preventive Approaches in couples therapy. Philadelphia: Brunner / Mazel.
- Berger, R., & Hannah, M. T. (1999). Preventive approaches in couple therapy. Lillington, NC: Taylor and Francis.
- Bogarozzi, D. A. (2001). Enhancing intimacy in marriage. Banner Rouldeye. Tylor&forancis.
- Bradbury, T., Fincham, F., & Beach, S. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 62, 964-980.
- Carlson, J. o. n., & Dinkmeyer, D. o. n. (2002). Time for better marriage: traning marriage enrichment. Impact publisher.
- Carlson, J. & Dinkmeyer, D. (2002). Time for better marriage: traning marriage enrichment. Impact publisher.
- Conrad, C. & Scott, M. P. (1991). Strategic organizational communication in a global economy, US of America, Earl mcpeek.
- Crowley, A. K. (2006). The relationship of adult attachment style and interactive conflict _ styles to marital satisfaction. *Unpublished Doctoral Thesis*. Texas A & M University.
- Fincham, F. D., Paleari, G., & Regalia, C. (2002). Forgiveness in marriage: The role of relationship quality, attributions, and empathy. *Journal of Personal Relationships*, 9, 27-37.
- Gottman, J. M. (1981). Communicative competence in nonverbal of family. *journal of marriage and Family* , 43 , 817-824.
- Gottman, J. M. (1981). Communicative competence in nonverbal of family. *journal of marriage and Family* , 43 , 817-824.
- Gottman, J. M., & Levenson, R. W. (2000). The timing of divorce: Predicting when a couple will divorce over a 14-year period. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 737-745
- Hollist, C. S., & Miller, R. B. (2005). Perceptions of attachment style and marital quality in midlife marriage. *Family Relations*, 54, 46_58.
- Levinger, G., & Huston, T. L. (1990). The social psychology of marriage. In T. Bradbury & F. Fincham (Eds.), *The psychology of marriage* (pp. 19-58). New York: Guilford Press.
- Lewis, R., & Spanier, G. (1979). Theorizing about the Quality and Stability of Marriage. In *Contemporary Theories about the Family*, 2ed. W. R. Burr, R. Hill, F. I. Nye, and I. Reiss, New York: Free Press.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of marriage and the family*, 45, 141- 151.
- Olson, H., & Defrain, J. (1987). *Marriages and Families (Intimacy, Diversity and Strenghts)*, (4 thed). Kenethking, New York.

- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38,15_28.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38,15_28.
- Spanier, G., & Cole, C. (1979). Toward a clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*, 6, 121-146.
- Troxel, W. M. (2006). Marital quality, communal strength, and physical health. Doctoral Thesis, *University of Pittsburgh*.